

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

T A

Č R

PŘEHLED SITUACE DÁRCOVSTVÍ ČÁSTÍ TĚLA V EU S DŮRAZEM NA SOUSEDNÍ ZEMĚ

Autoři: Zdeňka Elišková, Hana Konečná, Jakub Valc, Roman Svatoš,
Jitka Fialová

© ZSF JU v Českých Budějovicích 2023

*Dílčí výstup z výzkumného projektu TAČR TL05000144 – Kvalita a udržitelnost programu
dárcovství částí těla v ČR, 2021–2023.*

Obsah

Úvod	3
Odkazy	5
Informace o výzkumném projektu	6
Dárcovství částí těla v kontextu EU	7
Jednotlivé dárcovské programy v mezinárodním kontextu.....	11
Krev	11
Plazma	11
Krvetvorné buňky (kostní dřev)	13
Gamety, embrya.....	14
Základní přehled o situaci především v zemích EU sousedících s ČR.....	18
Německo	18
Rakousko	20
Maďarsko	23
Slovensko.....	26
Polsko.....	28
Francie.....	30
Švýcarsko	33

ÚVOD

Rozvoj technologií přinesl možnosti léčby pomocí částí těla jiného člověka. Potřeba darovaných částí těla se zásadním způsobem zvyšuje, i proto, že medicínské technologie jsou stále bezpečnější, účinnější a levnější, možnosti využití částí těla se neustále rozšiřují.

Dárcovské programy se dělí na dárcovství od živých a mrtvých dárců. Dále se rozlišují podle velikosti a typu darované části těla na a) dárcovství krve a plazmy, b) dárcovství tkání a buněk a c) dárcovství orgánů. Regulace na úrovni EU vychází z Evropské úmluvy o lidských právech, Úmluvy o biomedicíně, Úmluvy o potírání obchodu s lidmi. Úmluva o lidských právech a biomedicíně¹ v článku 21 výslovně stanovuje, že *„lidské tělo a jeho části nesmí být jako takové zdrojem finančního prospěchu“*.

Na EU úrovni řeší dárcovství orgánů Směrnice 2010/45/EU, tzv. Orgánová direktiva², která v úvodu stanovuje (bod 19): *„Významným faktorem dárcovství orgánů je altruismus. Za účelem zajištění jakosti a bezpečnosti orgánů by měly být programy pro transplantaci orgánů založeny na zásadách dobrovolného a bezplatného dárcovství.“* Pro dárcovství krve je Směrnice 2002/98/ES³, tzv. Krevní direktiva, která ve svém úvodu (bod 20) stanovuje, že *„Moderní praxe transfuze krve je založena na principech dobrovolného dárcovství, anonymity dárce i příjemce, bezplatnosti dárcovství a neziskovosti zařízení poskytujících služby krevní transfuze“*. Pro dárcovství tkání a buněk je Směrnice 2004/23/ES⁴, tzv. Tkáňová direktiva, která podobně ve svém úvodu (bod 18) stanovuje, že *„Programy užívání tkání a buněk by měly být v zásadě založeny na dobrovolnosti a neplaceném darování, anonymitě jak dárce, tak příjemce, altruismu dárce a solidarity mezi dárce a příjemcem“*. Dalším důležitým dokumentem je Směrnice 2011/24/EU⁵ o uplatňování práv pacientů v přeshraniční zdravotní péči.

Česká legislativa vychází z evropské. Transplantační zákon č. 285/2002 Sb.⁶, říká, *„že odběr orgánů od žijícího dárce lze provést pouze ve prospěch příjemce, který je osobou blízkou dárce, nesmí být zásadním způsobem ohrožen život a zdraví dárce a dárce vyslovil svobodný, informovaný a konkrétní souhlas ve vztahu k této osobě. Nejedná-li se osobu blízkou dárce, pak je možné darovat pouze za podmínek, že dárce prokazatelným způsobem výslovně projevili vůli darovat svůj orgán tomuto příjemci. Výslovný projev vůle musí být učiněn písemně, má úředně ověřený podpis dárce a s tímto darováním vyslovila souhlas etická komise“*. Předmětem živého dárcovství jsou proto pouze obnovitelné orgány (játra) nebo jeden z funkčních párových orgánů (ledvina, plicní lalok, ...). Za rok 2020 bylo v ČR provedeno 28 transplantací orgánů od živých dárců⁷, naprostá většina z nich v IKEM Praha.

Na konci roku 2019 dokončila Evropská komise evaluaci legislativy týkající se dárcovství krve, krevních složek, tkání a buněk, tedy tzv. Krevní direktivy a Tkáňové direktivy (8). Evaluační dokument (SWD(2019) 375 final) mluví o *„silně rostoucí poptávce a významné komercializaci, jako je darování plazmy a vajíček. Byly také identifikovány určité mezery v ochraně potomků narozených z darovaných gamet“*.

Na problémy komercializace procedur upozornila už v roce 2018 i Rada Evropy v dokumentech „Nezákonné a neetické aktivity s lidskými tkáněmi a buňkami“⁹ a „Příručka pro implementaci principu zákazu finančního prospěchu s ohledem na lidské tělo a jeho části od žijících nebo zemřelých dárců“¹⁰.

V červenci 2022 vydala Evropská komise návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o standardech jakosti a bezpečnosti látek lidského původu určených k použití u člověka a o zrušení směrnic 2002/98/ES a 2004/23/ES. Hned na začátku Důvodové zprávy je formulován cíl takto (str. 2): „*Celkovým cílem je zajistit vysokou úroveň ochrany zdraví občanů EU a zajistit jim přístup k bezpečné a účinné krvi, tkáním a buňkám.*“ EU je tedy považována za jeden zdravotní systém. Ovšem v části „Právní základ“, uvádí: „*V rámci sdílené pravomoci s členskými státy a v souladu se zásadou subsidiarity svěřuje tento článek Smlouvy Evropské unii mandát přijmout opatření, která stanoví vysoké standardy kvality a bezpečnosti pro látky lidského původu, přičemž členským státům umožňuje zachovávat nebo zavádět přísnější ochranná opatření. Členské státy nesou i nadále odpovědnost za rozhodnutí etické a organizační povahy, jako je například povolení darování určitých látek lidského původu nebo rozhodování o přidělení určitých látek lidského původu nebo o tom, kdo může mít přístup k určitým terapiím na základě látek lidského původu (např. přístup k terapiím v oblasti oplodnění in vitro). Přestože Listina základních práv EU požaduje nekomercializaci lidského těla, což se v právních předpisech EU promítá do zásady dobrovolného bezplatného dárcovství, je na členských státech, aby definovaly podrobné provádění této zásady v kontextu jednotlivých zemí.*“¹¹. V samotném návrhu nařízení je pak hned v úvodu, bod 18, stanoveno: „*Programy podporující dárcovství látek lidského původu by měly být založeny na zásadě dobrovolného a neplaceného dárcovství, na altruismu dárce a na solidaritě mezi dárce a příjemcem. Dobrovolné a bezplatné dárcovství látek lidského původu je rovněž faktorem, který může přispět k vysokému stupni bezpečnosti látek lidského původu, a tím k ochraně lidského zdraví.*“ Návrh nařízení se v současné době projednává, nicméně se dá s téměř jistotou očekávat, že princip dobrovolného a altruistického dárcovství a záměr ponechat rozhodování o etických otázkách zůstane v pravomoci členských států.

ODKAZY

1. Úmluva o lidských právech a biomedicíně: úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: série Evropských úmluv – č. 164, Oviedo, 4. IV. 1997; Paříž, 12. 1. 1998. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR, 2000. ISBN 80-85047-26-8.
2. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/45/EU ze dne 7. července 2010 o jakostních a bezpečnostních normách pro lidské orgány určené k transplantaci. Úřední věstník Evropské unie 6. 8. 2010. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010L0053&from=CS>
3. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/98/ES ze dne 27. ledna 2003, kterou se stanoví standardy jakosti a bezpečnosti pro odběr, vyšetření, zpracování, skladování a distribuci lidské krve a krevních složek a kterou se mění směrnice 2001/83/ES. Úřední věstník Evropské unie 8. 2. 2003. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002L0098&from=>
4. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/23/ES ze dne 31. března 2004 o stanovení jakostních a bezpečnostních norem pro darování, odběr, vyšetřování, zpracování, konzervaci, skladování a distribuci lidských tkání a buněk. Úřední věstník Evropské unie 7. 4. 2004. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0023&from=CS>
5. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/24/EU ze dne 9. března 2011 o uplatňování práv pacientů v přeshraniční zdravotní péči. Úřední věstník Evropské unie 4. 4. 2011. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0024&from=PL>
6. Zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů (transplantační zákon). In: Sbírka zákonů České republiky, částka 103/2002.
7. Koordinační středisko transplantací. Dárcovská aktivita v ČR 2020. Dostupné z: <https://kst.cz/wp-content/uploads/2021/01/D%C3%A1rcovsk%C3%A1-aktivita-v-%C4%8CR-2020.pdf>.
8. European Commission: Evaluation of the EU blood and tissues and cells legislation. Dostupné z: https://ec.europa.eu/health/blood_tissues_organs/policy/evaluation_en.
9. Council of Europe. Illicit and unethical activities with human tissues and cells. The Position Statement of the Council of Europe / EDQM, as adopted following the 22nd meeting of the European Committee on Organ Transplantation (CD-P-TO) on 12 October 2018. Dostupné z: https://www.edqm.eu/sites/default/files/position_paper_-_illicit_and_unethical_activities_with_human_tissues_and_cells_-_november_2018.pdf
10. Council of Europe: Guide for the implementation of the principle of prohibition of financial gain with respect to the human body and its parts from living or deceased donors. March 2018. Dostupné z: <https://rm.coe.int/guide-financial-gain/16807bfc9a>
11. Evropská komise. NAŘÍZENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY o standardech jakosti a bezpečnosti látek lidského původu určených k použití u člověka a o zrušení směrnic 2002/98/ES a 2004/23/ES. COM(2022) 338 final 2022/0216 (COD). Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022PC0338&from=CS>

INFORMACE O VÝZKUMNÉM PROJEKTU

Mění se evropská legislativa, bude se měnit i legislativa česká. Za vznikem výzkumného projektu „Kvalita a udržitelnost programu dárcovství částí těla v ČR“ nestojí jen vázanost evropskými dokumenty a nutnost na ně reagovat změnami legislativy české; hlavním záměrem projektu je navrhnout vlastní českou strategii pro udržitelnost a kvalitu dárcovských programů zaměřených na živé dárce v ČR. Projekt se nezabývá medicínskými či technickými otázkami, je orientován čistě na témata psychosociální, etická a právní.

Primárně je orientován na dárcovství krve, krevních složek, tkání a buněk, jejichž legislativa se v současné době mění. Protože však etické principy jsou (zatím) pro všechny dárcovské programy stejné, jako důležitým kontextem se zabýváme i dalšími dárcovskými programy.

Cíle projektu jsou:

- Popsat a srovnat: sociodemografické charakteristiky živých dárců různých dárcovských programů v různých regionech ČR, náročnost jednotlivých dárcovských procedur a kompenzace za dárcovství.
- Identifikovat psychosociální a trestněprávní problémy.
- Na základě výsledků empirického šetření navrhnout strategii získávání dárců, formulovat guideline pro výpočet kompenzací dárcům, formulovat doporučení pro informované souhlasy dárců i příjemců, formulovat doporučení pro práci odborníků z medicínské, psychosociální i právní oblasti.

Zúčastněná pracoviště:

- Zdravotně sociální fakulta JU České Budějovice;
- Fakulta sociálních studií OU Ostrava;
- FN Plzeň;
- FN Motol;
- FN Ostrava;
- Nemocnice České Budějovice;
- Centrum pro mediální etiku a dialog, Fakulta sociálních studií, MU Brno.

Hlavní řešitelka: Hana Konečná

Aplikační garant: Ministerstvo zdravotnictví České republiky

Předložený text s názvem „Přehled situace dárcovství částí těla v EU s důrazem na sousední země“ je dalším dílčím výstupem projektu. Navazuje na tyto dílčí výstupy: „Náročnost dárcovských procedur pro živé dárce částí těla“, „Kompenzace za dárcovství částí těla v ČR – analýza stavu“, „Etický posudek na reklamy shánějící dárce částí těla“, „Přehled sociodemografických charakteristik dárců jednotlivých dárcovských skupin“ a „Postoje veřejnosti k dárcovství částí těla“. Tyto texty jsou základem pro naplnění cílů projektu.

DÁRCOVSTVÍ ČÁSTÍ TĚLA V KONTEXTU EU

Na EU úrovni řeší dárcovství částí těla tyto směrnice Evropského parlamentu a Rady:

- Pro dárcovství orgánů je relevantní směrnice 2010/53/EU ze dne 7. července 2010 o jakostních a bezpečnostních normách pro lidské orgány určené k transplantaci („**orgánová směrnice**“).
- Pro dárcovství krve je rozhodná směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/98/ES ze dne 27. ledna 2003, kterou se stanoví standardy jakosti a bezpečnosti pro odběr, vyšetření, zpracování, skladování a distribuci lidské krve a krevních složek a kterou se mění směrnice 2001/83/ES („**směrnice o krvi**“).
- Pro dárcovství tkání a buněk je dále relevantní směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/23/ES ze dne 31. března 2004 o stanovení jakostních a bezpečnostních norem pro darování, odběr, vyšetřování, zpracování, konzervaci, skladování a distribuci lidských tkání a buněk („**tkáňová směrnice**“).

Pro ilustraci uvádíme statistiky (tab. 1 a 2):

Tabulka 1. Počty transplantovaných orgánů v EU v roce 2018

Table 1 – Number of organs transplanted in 2018 (in 28 EU countries, 509.7 million inhabitants)

Kidney	Liver	Heart	Lung	Pancreas	Small bowel	Total organs transplanted
21 227 (19.9 % from living donors)	7 940 (2.8 % from living donors)	2 287	1 980	745	42	34 221

Source: [Newsletter Transplant 2019](#), EDQM, Council of Europe.

Tabulka 2. Mezinárodní srovnání počtu dárců a transplantací na milion obyvatel (2019)
(Lebenspender = živí dárci, Niere Lebendspender = živí dárci ledvin)

Internationaler Vergleich der Spender- und Transplantationszahlen pro Mio. EW 2019

Land	Spender					Transplantationen ¹						
	verstor- bene Spender gesamt actual	verstor- bene Spender gesamt utilized	davon verstorbene Spender DCD actual	davon verstorbene Spender DCD utilized	Lebend- spender	Transplan- tationen gesamt	Niere tote Spender	Niere Lebend- spende	Leber ²	Herz	Lunge ²	Pan- kreas
USA	36,1	—	8,3	—	22,4	123,2	52,9	20,9	27,0	10,9	8,4	3,1
Spanien	49,6	—	16,1	—	7,7	117,3	66,6	7,2	26,4	6,5	9,0	1,6
Frankreich	29,4	—	3,0	—	4,5	90,2	47,8	4,5	20,7	5,4	4,8	7,0
Kanada	—	21,9	—	6,5	16,5	82,7	33,7	14,3	16,3	5,8	10,8	1,8
Portugal	33,7	—	2,6	—	7,6	82,2	42,6	7,3	23,3	2,8	3,8	2,4
Norwegen	21,3	—	0,0	—	12,4	82,1	35,4	12,4	17,4	8,0	6,1	2,8
Belgien (ET)	27,7	27,2	9,5	9,2	6,3	82,0	33,9	3,9	25,2	7,3	9,9	1,8
Tschechien	27,2	—	1,7	—	4,6	81,6	43,5	4,6	18,6	7,0	4,0	3,9
Österreich (ET)	23,4	20,3	2,4	1,9	10,3	81,2	34,9	8,7	17,0	7,6	11,3	1,7
Finnland	25,9	—	0,0	—	4,5	81,0	47,9	4,5	11,4	5,4	4,8	7,0
Schweden	19,6	—	0,4	—	14,9	79,1	32,6	14,6	18,1	6,0	5,5	2,3
Großbritannien	24,7	—	10,3	—	15,6	77,1	39,2	15,3	14,5	2,8	2,5	2,8
Niederlande (ET)	15,1	14,5	8,9	8,5	30,3	76,0	26,0	29,0	11,0	2,2	6,1	1,7
Kroatien (ET)	32,0	31,4	0,0	0,0	1,7	73,8	31,4	1,7	30,2	9,3	0,0	1,2
Schweiz	18,3	—	6,6	—	12,7	69,7	27,0	12,6	19,5	4,5	4,5	1,6
Türkel	6,0	—	0,0	—	52,8	69,3	9,7	36,8	21,4	1,0	0,4	0,0
Italien	25,3	—	1,4	—	6,1	65,5	30,4	5,7	22,0	4,1	2,6	0,7
Slowakei	17,8	—	0,0	—	3,8	47,1	32,0	3,8	7,5	3,8	0,0	0,0
Slowenien (ET)	21,0	18,3	0,0	0,0	0,0	45,7	18,3	0,0	11,5	10,6	4,8	0,5
Deutschland (ET)	11,3	10,8	0,0	0,0	6,9	45,2	19,4	6,3	10,0	4,1	4,3	1,1
Ungarn (ET)	18,6	18,2	0,0	0,0	3,1	45,0	24,1	3,1	8,1	7,4	1,8	0,5
Luxemburg (ET)	8,3	8,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

ET = Eurotransplant

¹ Kombinierte Transplantationen sind nicht als eigene Kategorie dargestellt, die einzelnen transplantierten Organe sind in der jeweiligen Spalte gezählt.

² inkl. Lebendspende

Quellen: Eurotransplant International Foundation; Organización Nacional de Trasplantes (ONT) – Spanien; International Registry on Organ Donation and Transplantation (IRODaT); Darstellung: ÖBIG-Transplant

Využití krve, tkání a buněk v EU¹:

- pacienti v EU obdrží 25 milionů krevních transfuzí během operace nebo ošetření po úrazu;
- uskuteční se přes 36 000 transplantací kmenových buněk u nádorových onemocnění krve;
- díky terapiím vedoucím k početí se narodí 165 000 dětí z lékařsky asistované reprodukce;
- mezi zákroky zlepšující kvalitu života patří 14 500 transplantací rohovky pro obnovu zraku nebo 2 000 transplantací kůže v případě popálenin a jiných zranění.

Další významný souhrnný přehled nabízí dokument Rady Evropy *Illicit and unethical activities with human tissues and cells: Addressing the need for the elaboration of an international legal instrument to protect donors and recipients*² z roku 2018, tab. 3:

¹ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/cs/ip_22_4403

² Dostupný zde: <https://www.edqm.eu/en/reports-publications-organs-tissues-cells>

Tabulka 3. Odhad ročního klinického využití tkání v EU

Human substance	Estimated volume*
Corneas	35,000
Heart valves/cardiovascular tissue	5,000
Hematopoietic stem cells (including cord blood)	57,000
Musculoskeletal tissue	190,000–250,000
Skin	14,000
MAR **	700,000–800,000

* In products/transplants/implants; ** Medically Assisted Reproduction (MAR), including partner donation

Na konci roku 2019 dokončila Evropská komise evaluaci legislativy týkající se dárcovství krve, krevních složek, tkání a buněk, tedy směrnice o krvi a tkáňové směrnice. Návrh společné směrnice byl zveřejněn 14. července 2022, český název je „Nařízení Evropského parlamentu a Rady o standardech jakosti a bezpečnosti látek lidského původu určených k použití u člověka a o zrušení směrnic 2002/98/ES a 2004/23/ES“³. Z tiskové zprávy k uveřejnění návrhu⁴ citujeme: „*Prostřednictvím návrhu nových pravidel, jež povedou k dalšímu zvýšení bezpečnosti a kvality látek lidského původu, dnes Komise podniká další krok k vybudování silné evropské zdravotní unie. Tento návrh zaručí větší bezpečnost občanů, kteří jsou dárci nebo příjemci životně důležitých látek lidského původu, jako jsou krev, tkáňe a buňky, ale také mateřské mléko nebo mikrobiota. Konkrétněji se nové nařízení zaměří na usnadnění přeshraničního oběhu těchto kritických zdravotnických produktů. Posílí solidaritu mezi orgány veřejného zdraví, zajistí, aby toto odvětví zvládalo dodávky kritických látek, a podpoří inovace se stejnými vysokými standardy kvality a bezpečnosti pro všechny občany, kteří tyto látky darují nebo jsou jimi léčeni.*“ Hlavní body a hlavní novinky návrhu zahrnují tyto změny: lepší ochrana pacientů, dárců a potomků a podpora inovací.

Oproti Evaluační zprávě a oproti očekáváním ovšem text neřeší etické otázky, nechává je ve výlučné pravomoci jednotlivých členských států: „*V rámci sdílené pravomoci s členskými státy a v souladu se zásadou subsidiarity svěřuje tento článek Smlouvy Evropské unii mandát přijmout opatření, která stanoví vysoké standardy kvality a bezpečnosti pro látky lidského původu, přičemž členskými státy umožňuje zachovávat nebo zavádět přísnější ochranná opatření. Členské státy nesou i nadále odpovědnost za rozhodnutí etické a organizační povahy, jako je například povolení darování určitých látek lidského původu nebo rozhodování o přidělení určitých látek lidského původu nebo o tom, kdo může mít přístup k určitým terapiím na základě látek lidského původu (např. přístup k terapiím v oblasti oplodnění in vitro). Přestože Listina základních práv EU požaduje nekomercializaci lidského těla, což se v právních předpisech EU promítá do zásady*

³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022PC0338&from=EN>

⁴ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/cs/ip_22_4403

dobrovolného bezplatného dárcovství, je na členských státech, aby definovaly podrobné provádění této zásady v kontextu jednotlivých zemí“ (Důvodová zpráva, bod 2 Právní základ).

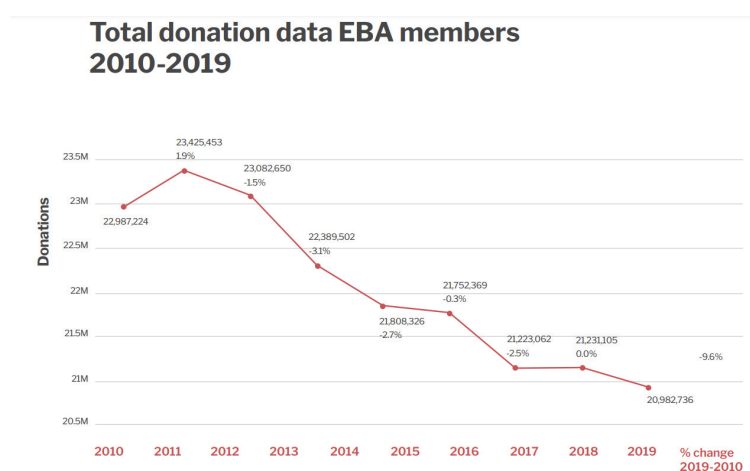
Nový návrh tedy přináší velkou výzvu pro legislativu členských států, aby na jedné straně umožnily přesun látek lidského původu po EU, na druhé straně ovšem aby zabránily tržnímu prostředí. Pro rozhodnutí, jak definovat výše citované „*podrobné provádění této zásady v kontextu jednotlivých zemí*“, je nutné znát kontext. Nabízíme jeho stručný souhrn na následujících stránkách.

JEDNOTLIVÉ DÁRCOVSKÉ PROGRAMY V MEZINÁRODNÍM KONTEXTU

Krev

V Evropě je sdružující odbornou organizací pro dárcovství European Blood Alliance (EBA). Platí zde jednotné pravidlo, že darování musí být bezplatné. Daří se je (zatím) dodržovat. Dárce krve obvykle dostane malé občerstvení na místě, úlevy na daních, den volna a bývá společensky oceňován. V dárcovství krve jsou země obvykle soběstačné, odběr krve bývá ve státních zařízeních, řízených centrálně, často bývá zapojen Červený kříž. Krev se obvykle využije v regionu, kde byla odebrána.

Počty dárcovství krve ovšem klesají, jak ukazuje graf 1⁵:

Graf 1. Dárcovství krve dle členských zemí EBA v letech 2010–2019

Zatímco počty dárců krve klesají, počty dárců plazmy stoupají, protože se odběr plazmy v některých zemích přesunuje ze státního sektoru do privátního. „V některých členských státech rozvoj komerčních středisek pro odběr plazmy, která fungují s placenými dárci, narušuje základnu dobrovolných dárců krevních produktů a ohrožuje udržitelnost dodávek celého sortimentu krevních produktů,“ říkají k tomu zástupci EBA⁶.

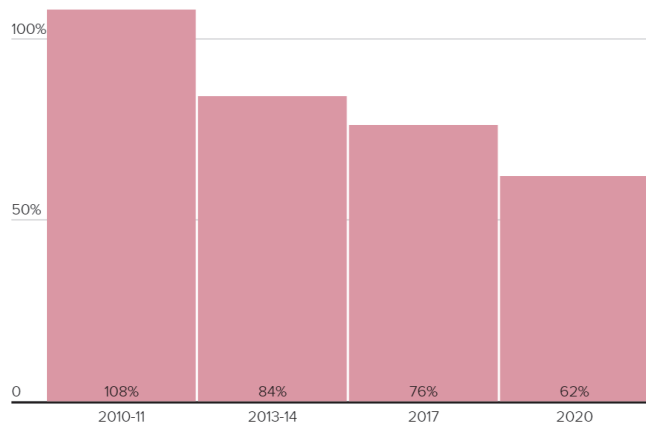
Plazma

Pro plazmu, stejně jako pro ostatní části těla, stále platí podmínka dobrovolného a bezplatného dárcovství. Technologický pokrok zásadním způsobem zvýšil potřebu plazmy, nejvíc je jí potřeba pro tzv. plasma-derived medicinal products (PDMPs). Následující graf 2⁷ ukazuje nárůst spotřeby imunoglobulinů v poměru k odběrům:

⁵ https://europeanbloodalliance.eu/wp-content/uploads/2021/11/EBA_Annual_Report_2020_DIGITAL_Public1.pdf

⁶ <https://www.euractiv.com/section/health-consumers/news/plasma-donor-compensation-still-an-open-wound-in-eus-blood-directive-revision/>

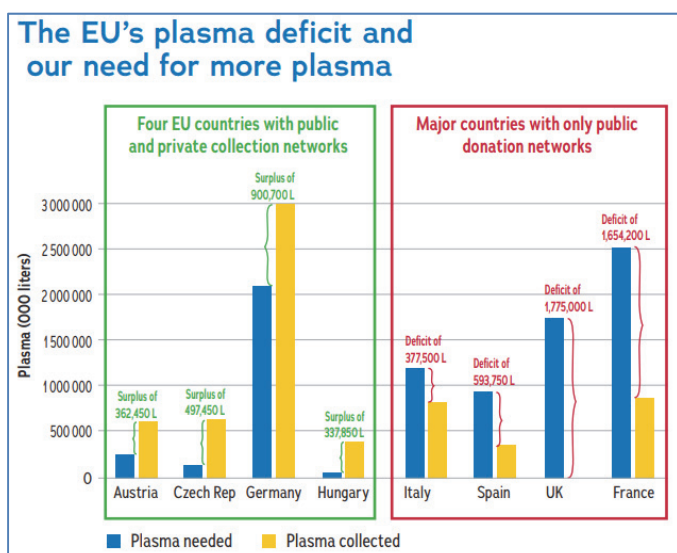
⁷ <https://www.politico.eu/article/blood-money-europe-wrestles-with-moral-dilemma-over-paying-donors-for-plasma>

Graf 2. Imunoglobuliny odebrané z plazmy v EU, kromě Spojeného království

Tyto produkty se z odebrané plazmy vyrábějí jen v několika evropských firmách (nikoliv v ČR), do nichž se plazma sváží, a pak si státy odebírají hotové léky z plazmy. Plazma odebraná v EU nestačí pro potřebu EU pacientů, proto se dováží z USA.

Vedle státního sektoru, který plazmu dříve odebíral (jako je to doposud s krví či kostní dření), se v poledních letech velmi rozvinul sektor soukromý, zaměřený právě především na odběr plazmy pro zpracování na léčiva. V soukromém sektoru počítají kompenzace za dárcovství jinak než v sektoru státním. Ke změně strategie ale zatím došlo jen v několika zemích. V podstatě lze říci, že EU zásobují plazmou čtyři evropské země⁸, jednou z nich je ČR. Disproporci mezi odebíráním plazmy a její spotřebou ukazuje graf 3⁹:

Graf 3. Srovnání odběrů plazmy v EU zemích se soukromým vs. privátním sektorem odběru plazmy

⁸ <https://www.crbgroup.com/insights/pharmaceuticals/trends-plasma-manufacturing-industry>

⁹ https://www.eunedsmoreplasma.com/images/plasma-donation/summary_new%20thinking%20%20approaches%20to%20plasma%20donation%20to%20benefit%20europes%20patients.pdf

Jde o stav v roce 2014, od té doby privátní sektor v ČR ještě výrazně posílil.

Kromě intenzivní odborné diskuse o kompenzacích se vedou i intenzivní diskuse o využití plazmy. Mnozí odborníci upozorňují, že mnohé terapie nejen že nejsou „život zachraňující“, ale u mnohých ani není prokázána efektivita. Plazma (zatím vlastní) se například používá na estetických klinikách pro rejuvenciaci pleti. Další oprávněné obavy plynou ze zkušenosti, že dárce krve se přesunují do lukrativnějšího sektoru odběrů plazmy. Navíc, jak rozebírá i výše uvedené stanovisko Transplantační komise Rady Evropy¹⁰, oblast je finančně atraktivní i pro výrobce léčiv a různé zprostředkující mezičlánky.

Krvetvorné buňky (kostní dřev)

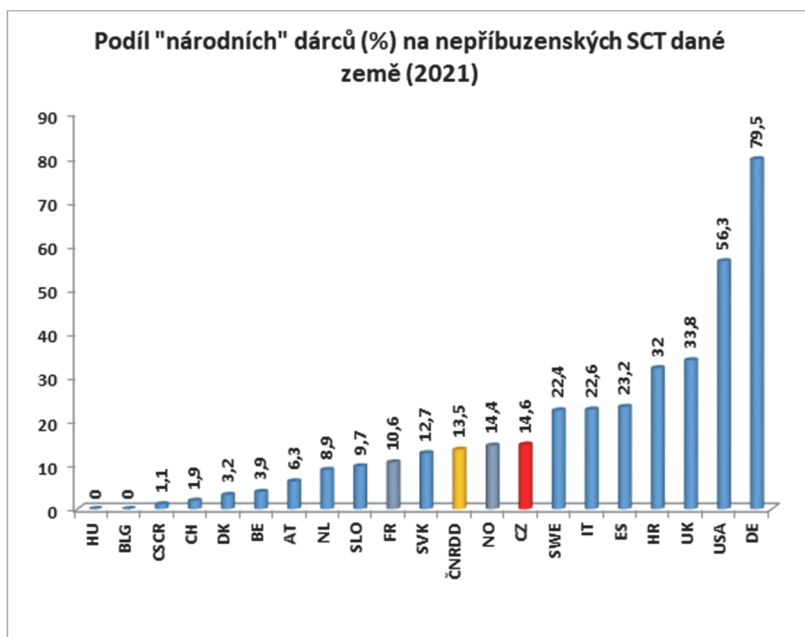
Po celém světě je jednotné pravidlo, že darování krvetvorných buněk musí být bezplatné a že dárce dostane jen cestovní náhrady, popřípadě ušlý zisk. To je podmínkou členství a akreditace ve WMDA (World Marrow Donors Associations). Dárcovství krvetvorných buněk je ve všech civilizovaných zemích bezplatné a náklady platí zdravotní pojišťovny (platí ale jen to samotné darování apod., neplatí provoz a budování registru). Podmínky se daří dodržovat.

Horní věková hranice pro vstup do registrů dárců je 30–45 let, věková hranice pro vyřazení z registru je obvykle 55–60 let. Věkové hranice si registry určují samy. Vstup do registru neznamena, že dárce daruje, protože u této dárcovské procedury jsou vysoké nároky na biokompatibilitu. Fakticky méně než 1 % registrovaných reálně daruje.

Pokud jde o přesuny mezi zeměmi, globálně je cca 50 % darování do jiné země a 50 % je dárce „národní“. V různých zemích je poměr mezi „domácím“ a zahraničním dárce variabilní. V ČR je cca 15 % nepříbuzenských transplantací provedeno s „národním“ dárce a 80 % se zahraničním (graf 4¹¹):

¹⁰ Dostupné z: <https://www.edqm.eu/en/reports-publications-organs-tissues-cells>

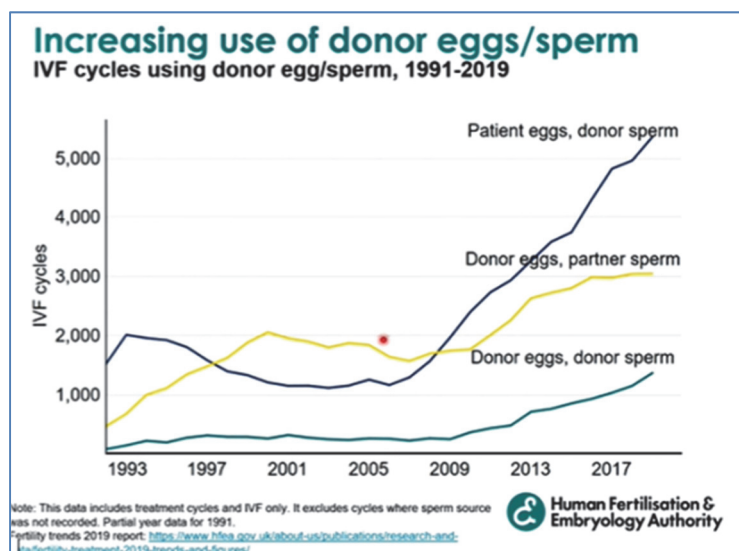
¹¹ Jindra P (2022). 30 let Českého národního registru dárců dřev (ČNRDD) a Nadace pro transplantace kostní dřev. Transfuzie a hematologie dnes (4): 235–238.

Graf 4. Podíl „národních“ dárců na nepříbuzenských transplantaci kostní dřeně daně země v roce 2021

Gamety, embrya

Velmi podobná situace jako s plazmou je v asistované reprodukci (ART) zahrnující dárcovství spermií, vajíček, embryí a náhradní mateřství. I zde je obrovský nárůst počtu léčebných cyklů s darovanými gametami nebo embryi, viz např. statistika z UK¹² (graf 5):

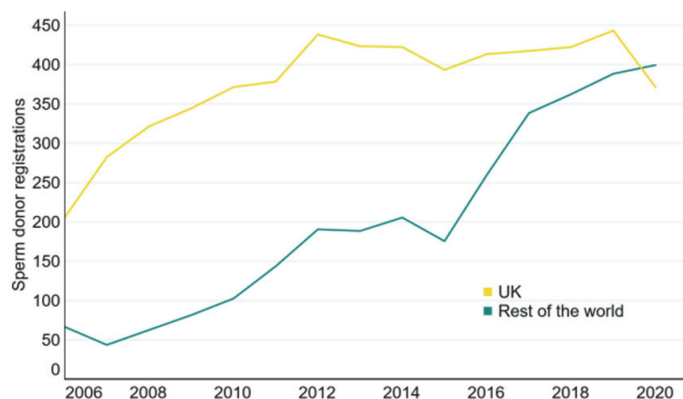
Graf 5. Zvýšení využívání darovaných vajíček/spermií

¹² <https://www.hfea.gov.uk/about-us/publications/research-and-data/fertility-treatment-2019-trends-and-figures/#Section5>

Z mezinárodního pohledu je zajímavý zdroj spermií, od roku 2020 v UK převažuje využívání spermií nakoupených v zahraničí (graf 6):

Figure 3. Over half of new sperm donors in 2020 were imports from people who donated abroad

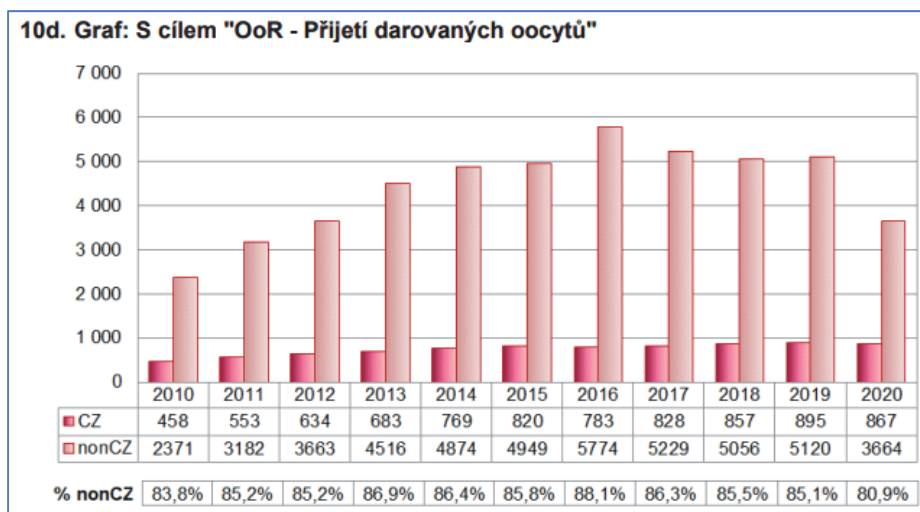
New sperm donors registering in the UK and abroad, 2006-2020

Note figure 3: This data uses new sperm donor registrations only. Donors that registered multiple times will only be counted in the year of their first registration.

Graf 6. Noví dárci spermií registrovaní v UK a v zahraničí

Nárůst cyklů s darovanými gametami, konkrétně vajíčky, ukazuje i česká statistika z Národního registru asistované reprodukce – graf 7 (rok 2020 byl „covidový“)¹³.

Graf 7. Cykly IVF s darovanými vajíčky v ČR

V ČR jsou dárkyněmi vajíček z 99,5 % české ženy.

¹³ <https://www.uzis.cz/res/f/008420/asistoreprodukce2020.pdf>

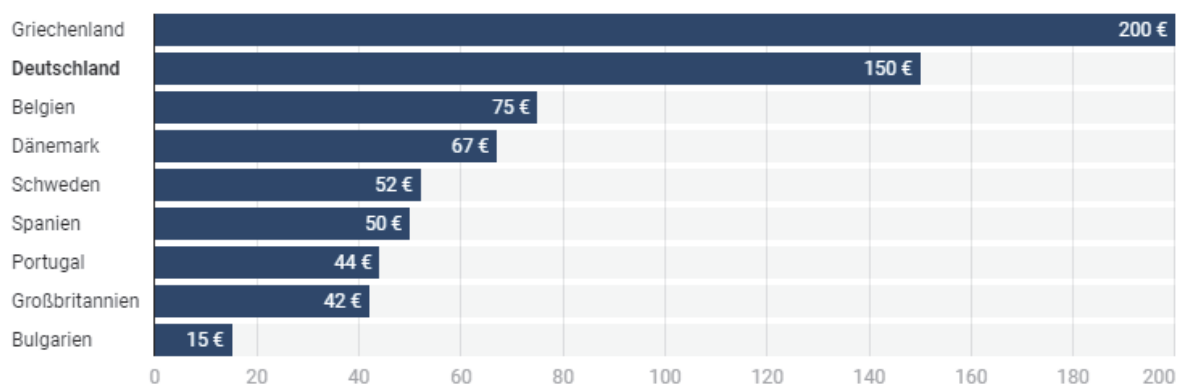
ART se hodně přesouvá ze státních klinik do klinik soukromých. Hlavním důvodem je přístup ke kompenzacím za dárcovství, přičemž i zde platí základní etický princip dobrovolnosti a bezplatnosti dárcovství.

Na rozdíl od předchozích substancí lidského původu se ART legislativa v zemích EU zásadním způsobem liší, a to i u zemí přímo sousedících. Rozdíly jsou v nabídce procedur, v kritériích pro přístup k nim, v platbě léčby zdravotními pojišťovnami, v otázkách anonymity. Legislativa i uvnitř jednotlivých zemí se navíc velmi rychle mění. Aktualizované informace jsou nejlépe dosažitelné na interaktivní mapě hlavní evropské odborné společnosti European Society of Human Reproduction and Embryology¹⁴.

Rozdílná legislativa spolu s rozdílnou cenou procedur (graf 8 a 9) a rozdílnou dostupností darovaných vajíček, spermií, embryí a náhradních matek vede k cestování za procedurou do jiné země, což někdy vede k využívání chudších zemí pacienty ze zemí bohatších (nejvíce v náhradním mateřství) a k problémům v interpretaci a naplňování práv dětí.

Vergütung von Samenspenden in Europa

Samenspenden in Europa erhalten Aufwandsentschädigungen in unterschiedlicher Höhe.

Datenquelle: Civio 2022

Quelle: Fernarzt.com • Einbetten • Grafik herunterladen • Erstellt mit Datawrapper

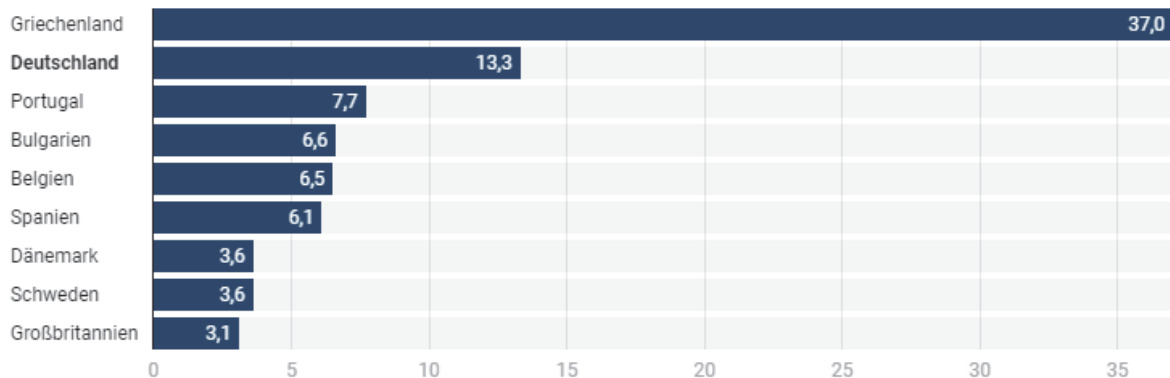
Graf 8. Odměna za darování spermatu v Evropě¹⁵

¹⁴ <https://cm.eshre.eu/cmCountryMap/home/index/2020>

¹⁵ <https://www.fernarzt.com/wissen/studien/verguetung-von-samenspenden/>

Der Wert einer Samenspende im Vergleich zu Arbeitsstunden

Die Vergütung von Samenspenden in Europa ist sehr unterschiedlich. Da sich auch die Kaufkraft der Währung unterscheidet, wurde die Aufwandsentschädigung pro Samenspende mit dem monatlichen Mindestlohn ins Verhältnis gesetzt. Diese Übersicht zeigt, wie viele Stunden in dem jeweiligen Land gearbeitet werden muss, um so viel zu verdienen wie mit einer Samenspende.

Datenquelle: Civio 2022

Quelle: [Fernarzt.com](https://www.fernarzt.com) · [Einbetten](#) · [Grafik herunterladen](#) · Erstellt mit [Datawrapper](#)

Graf 9. Odměna za darování spermatu v poměru k minimální mzdě (kolik hodin musí být v každé zemi odpracováno, aby se vydělalo tolik jako darováním spermatu)¹⁶

V embryonálních buňkách je obrovský potenciál pro tvorbu nových léčebných metod. V současnosti probíhá odborná diskuze o tom, zda by se neměla prodloužit doba experimentů na embryích ze 2 týdnů na 4. Ochrana embrya je také velkým tématem diskuze k návrhu EU BTC legislativy, která ho technicky staví na úroveň ostatních substancí lidského původu, například střevního mikrobiomu.

¹⁶ <https://www.fernarzt.com/wissen/studien/verguetung-von-samenspenden/>

ZÁKLADNÍ PŘEHLED O SITUACI PŘEDEVŠÍM V ZEMÍCH EU SOUSEDÍCÍCH S ČESKOU REPUBLIKOU

Podkladem pro tento přehled byly nejrůznější internetové zdroje. Informace z některých zemí jsou velmi špatně dostupné, proto je přehled nutno považovat za ilustrativní, nikoliv úplný.

Německo

Krev

Darovat krev může pouze zdravá osoba ve věku 18–68 let (u starších osob na individuálním vyhodnocení zdravotního stavu) s tělesnou váhou alespoň 50 kg. Mezi jednotlivými darováními plné krve musí být časová prodleva alespoň 8 týdnů, doporučeno je však 12 týdnů. Proti tomu lze plazmu darovat s časovou prodlevou jeden týden.¹⁷ Dárcovství musí být bezplatné, kompenzace bývá kolem 20 eur.¹⁸ Z hlediska propagace je možné pozorovat zejména snahu o zdůraznění záchrany životů, včetně pozitivních příběhů osob, které darují dlouhodobě. Kromě toho je po darování ponechán prostor pro odpočinek, včetně občerstvení a případné nutnosti lékařské pomoci.^{19, 20}

Celkem v Německu alespoň jednou za život darovalo krev 47 % dotázaných. V případě mužů se jednalo o 52 %, u žen 43 %. Jako důvod pro přerušení darování nejvíce dotázaných uvádělo zdravotní důvody či užívání medikamentů (41 %), nedostatek času (33 %) a stáří (6 %). V posledních 12 měsících pak darovalo krev 56 % dotázaných ve věku mezi 18 až 25 let.²¹

Plazma

V případě darování plazmy je odměna vyšší, a to v rozmezí mezi 25–40 eur. V přepočtu na rok tak lze tímto způsobem získat finanční plnění do výše zhruba 2 000 eur. Německo je jedna ze čtyř zemí EU (spolu s ČR, Rakouskem a Maďarskem), které mají „nadprodukcí“ plazmy, viz graf 3 tohoto dokumentu.

Krvetvorné buňky (kostní dřeň)

Německo je člen WMDA (World Marrow Donors Associations). Dle této společnosti musí být darování krvetvorných buněk bezplatné, náklady platí zdravotní pojišťovny. Dárce dostane jen cestovní náhrady, popřípadě ušlý zisk. Podmínky se daří dodržovat.

¹⁷ *Geld fürs Blutspenden – hier gibt's eine Entschädigung* [online]. Online focus [cit. 30. 10. 2021]. https://praxistipps.focus.de/blutspenden-fuer-geld-hier-gibts-eine-entschaedigung_97597

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Jedná se o případ Červeného kříže. Viz *Warum ich Blut spende?* [online]. Deutsches Rotes Kreuz [cit. 30. 10. 2021]. <https://www.drk-rhein-lahn.de/angebote/bevoelkerungsschutz-und-rettung/blutspende.html>

²⁰ <https://www.drk-rhein-lahn.de/angebote/bevoelkerungsschutz-und-rettung/blutspende.html>

²¹ *Studien: Wie viele Menschen spenden Blut?* [online]. blutspenden.de [cit. 31. 10. 2021]. <https://www.blutspenden.de/infothek/studien/>

Gamety, embrya, náhradní mateřství

Darování vajíček je v Německu zakázáno, stejně jako náhradní mateřství.²² Povoleno je pouze darování spermií, akceptovaný věk dárce je 18–40 let. Dítě takto počaté má právo znát svůj původ, a to ve vazbě na rozhodnutí Spolkového ústavního soudu ze dne 31. 1. 1989, 1 BvL 17/87. Může ho uplatnit vůči registru dárců po dovršení 16 let věku.²³ Údaje o dárci a příjemci v registru jsou uchovávány 110 let. Jedná se však o registrace provedené od 1. 7. 2018, a to ve vazbě na přijetí dané právní úpravy a nabytí její účinnosti.^{24, 25} Odměna za darování není přípustná, je možné uvažovat pouze o kompenzaci nákladů. Např. Erlang spermobanka za první darování nabízí paušální odškodnění ve výši 100 eur. Následně lze obdržet částku až 780 eur, která se nevyplácí najednou, ale postupně, a to v návaznosti na dokončení cyklu šesti darování.²⁶ Jednorázové darování však může být oceněno až do výše 200 eur, jak vyplývá ze srovnání s jinými státy.^{27, 28} Jsou však také spermobanky, které na svých stránkách přímo hovoří o tom, že si lze dárcovstvím vydělat až částku 1 000 eur ročně.²⁹

Orgány

Dárcovství orgánů je možné od zemřelých i živých dárců. Darování mezi živými osobami je možné za předpokladu, že jsou v příbuzenském vztahu, popř. se jedná o snoubence či životní partnery. Anonymní dárcovství orgánu mezi živými dárci je v Německu zakázáno.³⁰ Podmínkou je samozřejmě altruistická forma darování.³¹ Veškeré výdaje spojené s odebráním orgánu jsou kryty z veřejného zdravotního

²² Viz příslušná ustanovení zákona na ochranu embryí. Kromě toho lze podpůrně vycházet z následujících podkladů. Viz *Eizellspende: Darum sind Eizellenspenden in Deutschland verboten* [online]. anwalt.org [cit. 31. 10. 2021]. <https://www.familie.de/kinderwunsch/kuenstliche-befruchtung/eizellspende-darum-sind-eizellenspenden-in-deutschland-verboten/>; *Eizellenspende - erlaubt oder verboten?* [online]. rosepartner.de [cit. 31. 10. 2021]. <https://www.rosepartner.de/familienrecht/abstammung-name/eizellenspende-erlaubt-verboten.html>

²³ *Fragen und Antworten – Samenspenderregistergesetz* [online]. Bundesministerium für Gesundheit [cit. 31. 10. 2021]. <https://www.bundesgesundheitsministerium.de/service/begriffe-von-a-z/s/samenspenderregister/faqs-samenspenderregistergesetz.html>

²⁴ Kromě výše uvedené právní úpravy lze podpůrně vycházet rovněž z následného shrnutí. Viz *Samenspende: Rechtliche Grundlagen für Spender und Kinder* [online]. anwalt.org [cit. 31. 10. 2021]. <https://www.anwalt.org/samenspende/>

²⁵ *Samenspender-Register* [online]. Das Bundesinstitut für Arzneimittel und Medizinprodukte ist eine selbstständige [cit. 30. 10. 2021]. <https://www.dimdi.de/dynamic/de/weitere-fachdienste/samenspender-register/>

²⁶ *Samenspende* [online]. Erlanger Samenspende [cit. 31. 10. 2021]. <https://www.erlanger-samenbank.de/samenspende/>

²⁷ Příkladem je praxe ve městě Düsseldorf. Viz *Vergütung von Samenspenden in Europa* [online]. Fernarzt [cit. 31. 10. 2021]. <https://www.fernarzt.com/wissen/studien/verguetung-von-samenspenden/>

²⁸ Například spermobanka VivaNeo nabízí 150 EUR za darování spermatu, přičemž je částka rozdělena na dvě plnění po 75 EUR (druhá po 6 měsících). Viz *VivaNeo* [online]. [cit. 31. 10. 2021]. <https://www.vivaneospermobank.com/de/samenspender-werden/aufwandsentschaedigung/>

²⁹ Příkladem je spermobanka v Mnichově. Viz *Cryobank-München* [online]. [cit. 31. 10. 2021]. <https://www.cryobank-muenchen.de/samenspender/verguetung>

³⁰ *Lange Warteliste: Lebendspende als Alternative?* [online]. Ärzte Zeitung [cit. 28. 10. 2021]. <https://www.aerztezeitung.de/Politik/Lebendspende-als-Alternative-414422.html>

³¹ *Fragen und Antworten zum Thema Organspende* [online]. Bundesministerium für Gesundheit [cit. 28. 10. 2021]. <https://www.bundesgesundheitsministerium.de/themen/praevention/organspende/faqs.html>

pojištění. Pokud se jedná o zaměstnanou osobu, má právo na pokračující příjem mzdy, což zaměstnavateli hrají zdravotní pojišťovna příjemce orgánu. V případě komplikací či následků je hrazena veškerá škoda/újma na zdraví spojená s darováním. Pojistnou událostí tak může být například následné selhání zbývajících ledviny.³² Z dostupných zdrojů se propagace dárcovství orgánů (na principu solidarity) vztahuje primárně na posmrtné darování, a to ve vazbě na tzv. Organspendeausweis (průkaz darování orgánů).

Rakousko

Krev

Darování krve nebo jejích složek či částí je legislativně možné pouze prostřednictvím oprávněných zařízení, která disponují potřebnou licenci. Dárce musí být zdravotně způsobilý k darování krve či jejích složek. Z darování krve či jejích složek jsou explicitně vyloučeny osoby, které jsou mladší než 18 let a starší 65, mezi odběry je minimálně 8 týdnů. Po darování musí být dárci nabídnut prostor pro odpočinek s dohledem. Je zakázáno poskytovat nebo slibovat finanční odměnu za darování krve. Jako jeden z důvodů je uváděno, že se jedná o akt solidarity, přičemž případné odměňování by mohlo motivovat dárce zatajovat údaje, které by vedly k jejich odmítnutí.³³ Poskytují se propagační materiály, certifikáty, medaile nebo odznaky, lze se však setkat s tím, že zařízení poskytuje dárčům krve symbolické dary, jako je láhev vína, bonboniéru apod.³⁴ Případná náhrada nákladů je nicméně možná za situace, kdy byl dárce požádán o darování krve v akutní situaci či potřebě transfuze. Jen 3,7 % potenciálních dárců v rámci populace daruje krev. Nejedná se tedy ani o 4 lidi ze 100.³⁵

Plazma

Odběr plazmy je v Rakousku především v rukou nestátního sektoru, za 1 odběr inzerují 35 eur³⁶, někdy odstupňováno podle počtu darování, i prémie za opakované darování. Výjimkou není ani poskytování odměny někomu, kdo přivede přátele k darování plazmy (mezi 100–450 eur).³⁷ Rakousko je jedna ze 4 EU zemí (spolu

³² *Fragen und Antworten zum Thema Organspende* [online]. Bundesministerium für Gesundheit [cit. 28. 10. 2021].

<https://www.bundesgesundheitsministerium.de/themen/praevention/organspende/faqs.html>

³³ *Ihre Blutspende: die häufigsten Fragen schnell beantwortet* [online]. roteskreuz.at [cit. 20. 9. 2021]. <https://www.roteskreuz.at/ich-will-helfen/faqs-blutspende>

³⁴ *Blutspenden in Wien: Das solltest du wissen!* [online]. waldviertler.wien [cit. 20. 9. 2021]. <https://www.waldviertler.wien/freizeit-sport/blutspenden-in-wien-das-solltest-du-wissen/>

³⁵ *Blut spendet Leben* [online]. Das Magazin Henri, Ausgabe 20, 2017, s. 20 [cit. 20. 9. 2021]. <https://dbaexperiment.org/wp-content/uploads/2017/11/henri20.pdf>

³⁶ <https://www.europlasma.at/cs/>

³⁷ *Kampf ums Plasma: Das Rote Kreuz fordert die Industrie* [online]. addendum.org [cit. 20. 9. 2021]. <https://www.addendum.org/blutspenden/kampf-ums-plasma/>

s ČR, Německem a Maďarskem), které mají „nadprodukcí“ plazmy, viz str. 9 tohoto dokumentu. Ukázka reklam (Spende = darování)^{38, 39}.

Obr. 1. Nábor dárců plazmy v Rakousku

Krvetvorné buňky (kostní dřeň)

Rakousko je člen WMDA (World Marrow Donors Associations). Dle této společnosti musí být darování krvetvorných buněk bezplatné, náklady platí zdravotní pojišťovny. Dárce dostane jen cestovní náhrady, popřípadě ušlý zisk. Podmínky se daří dodržovat.

Gamety, embrya

Darování spermií a vajíček je možné. Dárci spermatu: akceptovaný věk 18–35 let. Dárkyně vajíček: akceptovaný věk 18–30 let. V obou případech maximální počet narozených dětí tři. Podle současné rakouské právní úpravy je komerční forma darování zakázána, je připuštěna náhrada nákladů. Současně je zakázáno zprostředkování či reklama ve vazbě na přenechání nebo poskytnutí pohlavních buněk pro účely asistované reprodukce.⁴⁰ Konkrétní částky se pak pohybují okolo 100–150 eur, a to podle jednotlivých zařízení. Daná částka však může být vyplácena postupně (např. ve dvou částkách).^{41, 42}

³⁸ Tamtéž.

³⁹ <https://www.plasmazentrum.at/standort/wien-kirchengasse/>

⁴⁰ § 16 Fortpflanzungsmedizingesetz

⁴¹ Tamtéž.

⁴² *So werden Sie für Ihren Aufwand entschädigt* [online]. vivaneo-spermbank.com [cit. 22. 9. 2021]. <https://www.vivaneo-spermbank.com/de/samenspender-werden/aufwandsentschaedigung/>

V Rakousku není darování pohlavních buněk anonymní.^{43, 44} Údaje o dárci je možné zpřístupnit nejen soudům či jiným orgánům veřejné moci při plnění jejich úkolů, ale také samotnému dítěti, které bylo tímto způsobem počato, a to s odkazem na právo znát svůj původ/identitu. V této souvislosti může dítě podat žádost o poskytnutí údajů po dosažení 14 let věku. Kromě toho může o získání daných údajů požádat také zákonný zástupce, resp. osoba, které je dítě svěřeno do péče (matka, otec), pakliže je to nutné ve výjimečných medicínských případech.⁴⁵ Dárci nevznikají vůči dítěti žádná rodičovská práva ani povinnosti.⁴⁶

Tabulka 4 ukazuje počty cyklů s darovanými spermii (Samenspende), darovanými vajíčky (Eizellspende) a obojím v roce 2019 v Rakousku. Rozděleno je to podle věku ženy, poslední řádek jsou počty dosažených těhotenství (což není totéž číslo co porody).

Tabulka 4. Cykly umělého oplodnění s použitím darovaných spermií (Samen)/ darovaných vajíček (Eizell) v Rakousku

ICSI-, IVF-Behandlungen mit Samen-/Eizellspenden dritter Personen

	Behandlungen mit Samenspende	Behandlungen mit Eizellspende	Behandlungen mit Samen- und Eizellspende kombiniert	Gesamt
Anzahl der behandelten Frauen	379	150	9	538
davon im Alter < 35 Jahre	177	31	1	209
davon im Alter 35-39 Jahre	141	35	1	177
davon im Alter ≥ 40 Jahre	61	84	7	152
Anzahl der Anwendungen	516	224	18	758
Anzahl der Schwangerschaften	161	57	4	222

Quelle: GÖG 2019 / Statistik § 21 FMedG 2018

Pro srovnání: v ČR se v roce 2019 provedlo 6 015 cyklů s darovanými vajíčky⁴⁷.

Orgány

V Rakousku je legislativně možné darování orgánů jak od mrtvých, tak od živých dárců (příbuzných), ale musí být dodržen požadavek dobrovolnosti a bezúplatnosti. Podle rakouského práva je striktně zakázáno obchodování s lidskými orgány. Je výslovně umožněno poskytovat/obdržet náhradu nákladů, které byly s darováním prokazatelně spojeny, včetně ušlého výdělku, a to prostřednictvím veřejného zdravotního pojištění. Jiné výhody, jako je možnost přednostního obdržení orgánu

⁴³ Kliniky navíc oficiálně nabízejí možnost „přivést“ si vlastní dárcyni, typicky příbuznou. Viz *Eizellspende* [online]. tfp-fertility.com [cit. 22. 9. 2021]. <https://tfp-fertility.com/de-at/kinderwunschbehandlung/eizellspende>

⁴⁴ *DIE EIZELLSPENDE IN ÖSTERREICH* [online]. eizellspendeninfos.de [cit. 22. 9. 2021]. <https://eizellspendeninfos.de/eizellspende-in-deutschland/eizellspende-in-oesterreich/>

⁴⁵ § 20 Fortpflanzungsmedizingesetz

⁴⁶ *Samen- oder Eizellspende* [online]. oesterreich.gv.at [cit. 22. 9. 2021].

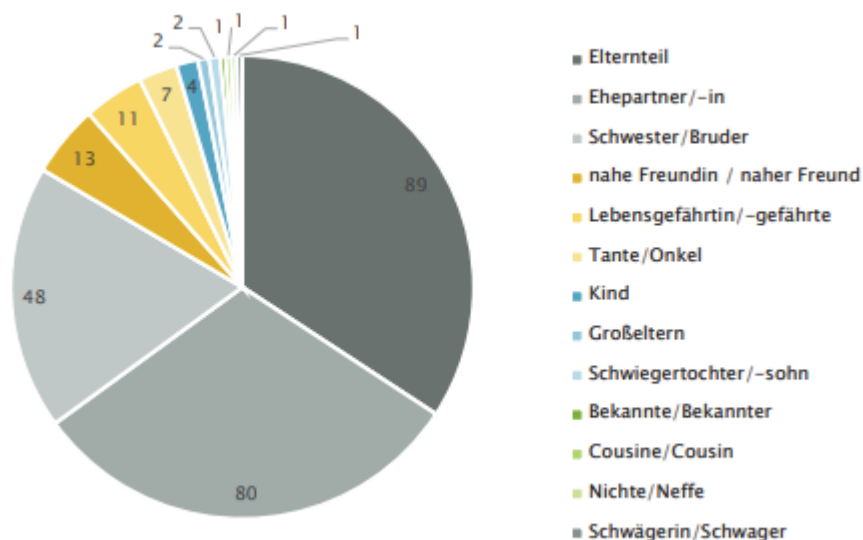
<https://www.kinderwunschzentrum.at/was-wir-fuer-sie-tun/unsere-behandlungsmethoden/samen-oder-eizellspende#c696>.

⁴⁷ <https://www.uzis.cz/res/f/008420/asistreprodukce2020.pdf>

v případě vlastní potřeby apod., nebyly analýzou právních předpisů zjištěny.^{48, 49} Příslušný zákon explicitně zakazuje využívat reklamy, které by lákaly potenciální dárce na finanční odměnu nebo obdobné (naturální) plnění. Současně je forma přípustné propagace darování orgánů (s důrazem na záchranu života, solidaritu, následnou péči apod.) ročně podporována z veřejných prostředků.

Graf 10 ukazuje vztah příjemce k žijícímu dárci ledviny za rok 2017–2020 (Elternteil = rodič, Ehepartner = manžel, Schwester/Bruder = bratr/sestra)⁵⁰

Beziehung Empfänger/-in zu Spender/-in im Bereich Niere in Absolutzahlen 2017–2020

Quelle und Darstellung: ÖBIG-Transplant

Graf 10. Vztah příjemce k žijícímu dárci ledviny v Rakousku

Živý dárce by měl i po odběru docházet do odpovědného transplantačního centra na okamžitou následnou péči a později docházet na odborná kontrolní vyšetření. Pokud osoba nechce být posmrtným dárcem orgánů, musí ohlásit svůj nesouhlas s odběrem orgánů a tkání (čili stejně jako v ČR, tzv. systém opt-out). Tuto námitku lze zapsat do registru námitek společnosti Gesundheit Österreich GmbH.

Maďarsko

Krev

Pro darování krve je věková hranice mezi 18 a 65 lety, člověk musí být zdravý a vážit víc než 50 kg. Ženy mohou darovat až 4× a muži až 5× ročně, mezi dvěma darováními musí být minimálně 56 dní. Dle maďarského Červeného kříže, který se v dárcovství krve významně angažuje, je potřeba denně 1 800 odběrů krve, ročně

⁴⁸ § 120a Allgemeines Sozialversicherungsgesetz (ASVG).

⁴⁹ *Übernahme von Kosten der Organspende* [online]. oesterreich.gv.at [cit. 19. 9. 2021].

https://www.oesterreich.gv.at/themen/gesundheit_und_notfaelle/organtransplantation/2/Seite.2510014.html

⁵⁰ https://jasmin.goeg.at/1815/1/Transplant-Jahresbericht%202020_bf.pdf

kolem 400 000 odběrů, aby se naplnily potřeby medicíny. V roce 2019 mělo Maďarsko 377 042 registrovaných dárců krve, kteří pomohli zachránit 1 131 126 životů⁵¹. Dárcovství krve je dobrovolné a bezplatné. Po darování dostane dárcé občerstvení.

Plazma

Plazmu může darovat osoba ve věku od 18 do 60 let, pokud je její tělesná hmotnost alespoň 50 kg. Podle současných předpisů můžete plazmu darovat nejdříve s odstupem 3 dnů, celkem 45× ročně. Dárcé dostane úhradu v hotovosti, dárkový poukaz, lahůdky pro kompenzaci kalorií⁵². Za jedno darování je kompenzace kolem 18,500 HUF⁵³, částka může být navýšena za ochotu vyplnit dotazník, za opakované dárcovství atd.

Obr. 2. Nábor dárců plazmy v Maďarsku

Maďarsko je jednou ze čtyř evropských zemí, zásobujících EU krevní plazmou (spolu s Německem, Rakouskem a ČR).

⁵¹ <https://voroskereszt.hu/en/blood-donation/>

⁵² <https://haemaplasma.hu/en/>

⁵³ https://www.cslplasma.hu/kampany/?gclid=CjwKCAjwue6hBhBVEiwA9YTx8AV9JnSKLpTQ5gd2v1yaV7PL3MRtrqdWShXHgbWIm1J3Hwcs-Z292xoCobkQAvD_BwE

Krvetvorné buňky (kostní dřeň)

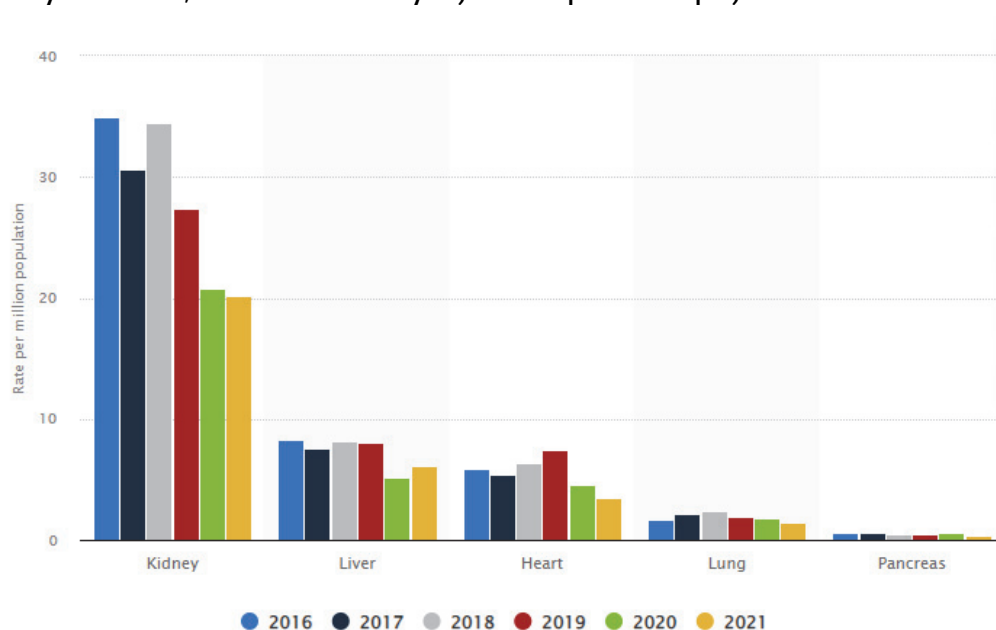
Maďarsko je člen WMDA (World Marrow Donors Associations). Dle této společnosti musí být darování krvetvorných buněk bezplatné, náklady platí zdravotní pojišťovny. Dárce dostane jen cestovní náhrady, popřípadě ušlý zisk. Podmínky se daří dodržovat.

Gamety, embryo

Pro darování gamet (vajíček a spermií) musí být dárce mladší 35 let, limit je maximálně 4 narozené děti. Náhradní mateřství není povolené. Darování gamet je povoleno při zachování úplné anonymity. Registr dárců neexistuje. Dostupnost darovaných gamet je v Maďarsku minimální, regulace neumožňuje kompenzace, je to považováno za obchod s orgány. Cykly s darovanými gametami se smí provádět jen ve státních klinikách. Občané Maďarska proto jezdí za cykly s dárcovstvím do zahraničí, často do ČR a na Slovensko⁵⁴.

Orgány

Maďarsko je členem sdružení Eurotransplant, jehož etickým principem je bezúplatné dárcovství orgánů⁵⁵. Transplantace se provádějí s orgány zemřelých i živých dárců, ovšem ti živí bývají blízcí příbuzní příjemce.

Graf 11. Poměr transplantací orgánů na milion obyvatel v Maďarsku od roku 2016 do roku 2021 podle typu orgánu (Kidney/ledviny, Liver/játra, Lung/plíce, Pancreas/slinivka)⁵⁶

Transplantace ledvin od živých dárců činí cca 13 % všech transplantací ledvin⁵⁷.

⁵⁴ <https://www.europeandatajournalism.eu/eng/News/Data-news/Assisted-reproduction-in-Hungary-has-a-success-rate-of-2>

⁵⁵ <https://www.eurotransplant.org/>

⁵⁶ <https://www.statista.com/statistics/538142/organ-transplantation-activity-in-hungary/>

⁵⁷ <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0041134519306049>

Slovensko

Oblast dárcovství částí těla reguluje na Slovensku zákon č. 317/2016 Z. z., o požiadavkách a postupoch pri odbere a transplantácii ľudského orgánu, ľudského tkaniva a ľudských buniek a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý v § 3 stanovuje: „(7) *Darcovstvo ľudského orgánu, ľudského tkaniva alebo ľudských buniek je dobrovoľné a bezplatné. 8) Odber ľudského orgánu, ľudského tkaniva, ľudských buniek alebo ich transplantácia s cieľom finančného zisku, majetkového prospechu alebo akéhokoľvek iného prospechu sú zakázané.*“

Krev

Na Slovensku je dárcovství organizované národní transfuzní službou a Slovenským červeným křížem dobrovolné a neplacené. Zhruba 4 % odběrů prováděných transfuzními odděleními tvoří placené odběry, většinou se jedná o trombo-cytaferézu nebo zvláštní případy (urgentní potřeba specifického dárce).

Praxe: Podmínky vypsane Slovenskou národní transfuzní službou: tělesná hmotnost minimálně 50 kg. Frekvence darování krve je maximálně 4× ročně u mužů a 3× ročně u žen. Požadovaný věk 18–60 (při opakovaném darování až 65). Za (neurgentní) dárcovství krve není přípustná finanční kompenzace, pouze občerstvení po odběru. Mnohonásobní dárce krve jsou společensky oceňováni.⁵⁸

Plazma

Pro dárce plazmy platí stejná kritéria jako pro dárce krve. Plazma se donedávna odebírala na stejných místech jako krev, což nedostačovalo potřebám pro výrobu léků z plazmy. Na jaře 2022 na Slovensku otevřeli první plazmaferetické centrum, což média komentovala takto: „*Slovensko výrazně zaostává v odběru krevní plazmy. Zatímco například Česká republika dokáže za jeden rok získat přibližně 700 tisíc litrů krevní plazmy, na Slovensku je to jen necelých 40 tisíc litrů. Dosud legislativa dostatečně neumožňovala samostatný odběr krevní plazmy za účelem vývozu této plazmy na její zpracování pro výrobu jedinečných a nenahraditelných léků. Těší nás, že otevíráme první dárcovské centrum s plazmaferézou a věříme, že přispějeme ke zvýšení výroby těchto léků,*“ říká Radoslav Čuha, generální ředitel sítě ProCare a Svet zdravia.⁵⁹ Plazmu je možné darovat jednou za 14 dní, za rok maximálně 10 litrů. Nepodařily se nám dohledat informace o kompenzacích, čas ukáže, zda se Slovensko dá cestou českou, maďarskou či německou.

Krvetvorné buňky (kostní dřeň)

Slovensko je člen WMDA (World Marrow Donors Associations). Dle této společnosti musí být darování krvetvorných buněk bezplatné, náklady platí zdravotní

⁵⁸ <https://redcross.sk/daruj-krv/bezprispevkove-darcovstvo-krvi-a-sck/>

⁵⁹ <https://www.zdravotnickyydenik.cz/2022/05/na-slovensku-otevrel-i-prvni-plazma-centrum-s-plazmaferézou/>

pojišťovny. Dárce dostane jen cestovní náhrady, popřípadě ušlý zisk. Podmínky se daří dodržovat.

Gamety, embrya

Dárcovství spermií, vajíček a embryí je povoleno, je ze zákona anonymní. Zákonné limity pro dárce – věková hranice: do 35 let, maximální počet dětí narozených od stejného dárce je pět. Náhradní mateřství je zakázáno, vyplývá to ze zákona č. 36/2005 Z. z., o rodině a o změně a doplnění některých zákonů. Mateřství definuje takto: § 82 (1) „Matkou dítěte je žena, která dítě porodila. (2) Dohody a smlouvy, které sú v rozpore s odsekem 1, sú neplatné.“ Pokud jde o kompenzace za dárcovství gamet, jsou přibližně stejné jako v ČR, viz obr. 3.

Obr. 3. Reklama na dárcovství vajíček na Slovensku

Podobná částka je i za darování spermií: „Centrum pre asistovanú reprodukciu GynCare vypláca darcom po úspešnom darovaní spermií finančnú kompenzáciu/odmenu za čas a náklady vo výške 1 000 €. Záujemcovia o darcovstvo zároveň absolvujú zadarmo vyšetrenia, aj genetické, ktorých hodnota je minimálne 500 €.“⁶⁰

Orgány

Transplantace orgánů jsou na Slovensku prováděny od zemřelých i živých dárců, v roce 2020 se provedlo 181 transplantací, což je mnohem méně, než by bylo potřeba. Problémem je nedostatek dárců. Stejně jako v ČR je u posmrtného dárcovství uplatňován systém opt-out, tedy při nesouhlasu s darováním je nutné zapsat se do registru, jinak se počítá se souhlasem. Živí dárce mohou darovat jednu ledvinu či část jater, samozřejmě za velmi přísných legislativních podmínek

⁶⁰ <https://gyncare.sk/sluzby/preco-darovat-vajicka/darovanie-spermii/>

a bezplatně, obvykle příbuznému příjemci. Dárcovství ledvin od živých dárců tvoří cca 15 % všech dárcovství ledvin⁶¹. Darování orgánů po smrti je anonymní.

Polsko

Krev

Dárcovství krve a plazmy je v Polsku řízené centrálně a je regulované zákonem z roku 1997 O publicznej służbie krwi⁶². Odběr probíhá výhradně ve státních centrech. Polsko má zatím dostatek krve i plazmy, ale poptávka se zvyšuje a počty dárců ne, čili v budoucnu může dojít ke krizi, pokud se situace nezmění.⁶³ Darovat krev může zdravá dospělá osoba mezi 18 a 65 lety minimální hmotnosti 50 kg. Dárcovství je dobrovolné a bezplatné, ve výjimečných případech (urgence, speciální typ krve) je možná kompenzace nákladů. V den dárcovství má dárce placené volno.⁶⁴ V roce 2018 bylo 23,85 % prvodárců, 62,45 % vícenásobných dárců a 13,70 % vícenásobných opakovaných dárců.

Podle šetření nejvyššího kontrolního úřadu (NIK) je klíčovou motivací darovat krev vůle pomáhat druhým (téměř 90 % příjemců). Pro většinu příjemců byly hlavním zdrojem informací o dobrovolném dárcovství krve jejich rodiny a přátelé (45,4 %), škola nebo studium (33,5 %) a práce (8,9 %). Pouze necelá 3 % z nich uvedla zaměstnanec center dárcovství krve nebo zdravotnických zařízení. 5,3 % respondentů se o dobrovolném dárcovství krve dozvědělo z médií (což 60 % dárců krve považovalo za nejefektivnější způsob propagace dárcovství krve). Dalšími účinnými metodami popularizace dárcovství krve, které respondenti uvedli, byly kampaně dárcovství krve ve školách spojené s přednáškami lékařů a dárců krve.⁶⁵

Plazma

Pro odběr plazmy platí stejné podmínky jako pro odběr krve, a to i pokud jde o kompenzace⁶⁶. Je odebírána bezplatně. V roce 2018 bylo v Polsku provedeno 1 184 311 odběrů plné krve a 36 655 odběrů plazmy⁶⁷ (v ČR je poměr opačný). V Polsku není firma na zpracování plazmy, pokud je plazmy přebytek, vozí se do zahraničí. Polský odborný tisk upozorňuje, že se firmám plazma prodává často za cenu nižší, než byly náklady na její získání. V Polsku se opakovaně objevují a pak zase mizí záměry postavit vlastní továrnu na frakcionaci⁶⁸.

⁶¹ https://www.npz.sk/sites/npz/Stranky/NpzArticles/2020_06/Darovanie_organov_predlzuje_zivoty_darcov_je_vsak_malo.aspx?did=6&sdid=81&tuid=0&page=full&

⁶² https://journals.viamedica.pl/journal_of_transfusion_medicine/article/view/JTM.2019.0008/49953

⁶³ <https://www.nik.gov.pl/en/news/nik-on-blood-donation-and-treatment-in-poland.html>

⁶⁴ <https://raczkowski.eu/en/prohr/blog/2021/another-day-off-for-donating-blood-including-plasma-after-recovering-from-covid-19.html>

⁶⁵ <https://www.nik.gov.pl/en/news/nik-on-blood-donation-and-treatment-in-poland.html>

⁶⁶ <https://www.politico.eu/sponsored-content/plasma-donations-needed-in-europe-for-europe/>

⁶⁷ https://journals.viamedica.pl/journal_of_transfusion_medicine/article/view/JTM.2019.0008/49953

⁶⁸ <https://www.nik.gov.pl/en/news/nik-on-blood-donation-and-treatment-in-poland.html>

V době koronavirové pandemie, kdy se objevila šance na léčení nemocí plazmou vyléčeného člověka, byli dárce motivováni daňovými úlevami, dvěma dny pracovního volna, slevami na MHD, zvýšeno lékařskou péčí a devíti tabulkami čokolády⁶⁹.

Krvetvorné buňky (kostní dřeň)

Polsko je člen WMDA (World Marrow Donors Associations). Dle této společnosti musí být darování krvetvorných buněk bezplatné, náklady platí zdravotní pojišťovny. Dárce dostane jen cestovní náhrady, popřípadě ušlý zisk. Podmínky se daří dodržovat.

Gamety, embrya, náhradní mateřství

Dárcovství spermií, vajíček i embryí je v Polsku povoleno, je anonymní. Nejsou žádné zákonné limity pro přístup k asistované reprodukci, vyjma požadavku heterosexuálního páru. Maximální počet dětí narozených od stejného dárce je 10.⁷⁰

Polsko je popisováno jako jedna z přitažlivých destinací pro léčbu asistovanou reprodukci, důvodem jsou především ceny a neexistence kritérií přístupu k léčbě, například neexistence horní věkové hranice⁷¹. Podle polských zákonů se nesmí obchodovat s částmi těla. Pacientům Zięba Clinic kvalifikovaným pro dárcovství buněk je poskytována lékařská péče a odborná podpora našich specialistů. Dárce obdrží zdarma balíček konzultací a diagnostických testů v hodnotě 2 700 PLN umožňující důkladné posouzení jejich zdravotního stavu a úhradu 4 000 PLN (cca 900 eur)⁷², jiná klinika inzeruje 8 000 PLN⁷³.

Orgány

Polské koordinační centrum transplantací „Poltransplant“ patří pod polské ministerstvo zdravotnictví, bylo založeno roku 1996. Poltransplantační aktivity jsou celostátní. Podle polského práva je posmrtné darování buněk, tkání nebo orgánů z lidských pozůstatků pro účely transplantace povoleno a probíhá jako samozřejmost (tj. jde o standardní postup), pokud zesnulý výslovně neodvolá svůj souhlas s tímto postupem před svou smrtí. Pokud jde o darování orgánů žijícími dárce, polské právo nestanoví žádné orgány, části těla, tkáně nebo buňky, jejichž darování je zakázáno.

V otázce kompenzace za dárcovství v individuálních dárcovských programech nelze v souladu s polským právem požadovat nebo přijímat platby nebo jiné materiální nebo osobní výhody v souvislosti s dárcovstvím buněk, tkání a orgánů.

Stejně jako v dalších evropských zemích je velký nedostatek dárců a dlouhé čekací listy. Podíl transplantací ledvin od žijících dárců patří k nejnižším v Evropě. Transplantace ledvin jsou 3× častější v České republice, 7× častější v Německu,

⁶⁹ <https://notesfrompoland.com/2020/11/23/poles-who-donate-blood-plasma-for-covid-treatment-given-tax-relief-time-off-work-and-chocolate/>

⁷⁰ <https://cm.eshre.eu/cmCountryMap/home/index/2021>

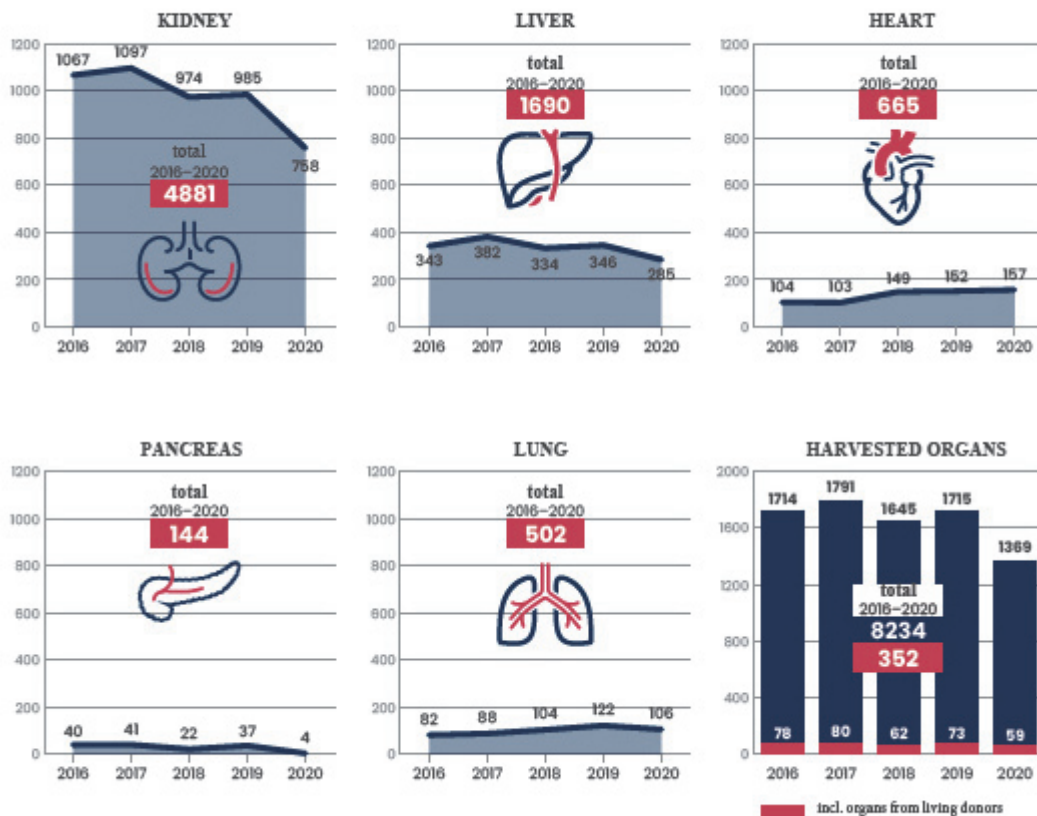
⁷¹ <https://www.eggdonationfriends.com/egg-donation-clinics-ranking/>

⁷² <https://ziebaclinic.pl/leczenie-nieplodnosci/dawczyni-komerek-jajowych/>

⁷³ <https://bank.invicta.pl/zostan-dawczynia-komerek-jajowych/>

Španělsku a Francii, nemluvě o Nizozemsku, kde se takové zákroky provádějí 27× častěji. Polské ministerstvo zdravotnictví je kritizované, že neudělalo žádné organizační ani finanční kroky ke zlepšení situace⁷⁴.

Organs harvested from dead and living donors in total (per organ type)

Source: NIK's analysis based on statistics of "Poltransplant"

Graf 12. Odběry k transplantaci v Polsku (dle typu orgánu)⁷⁵

Francie

Krev

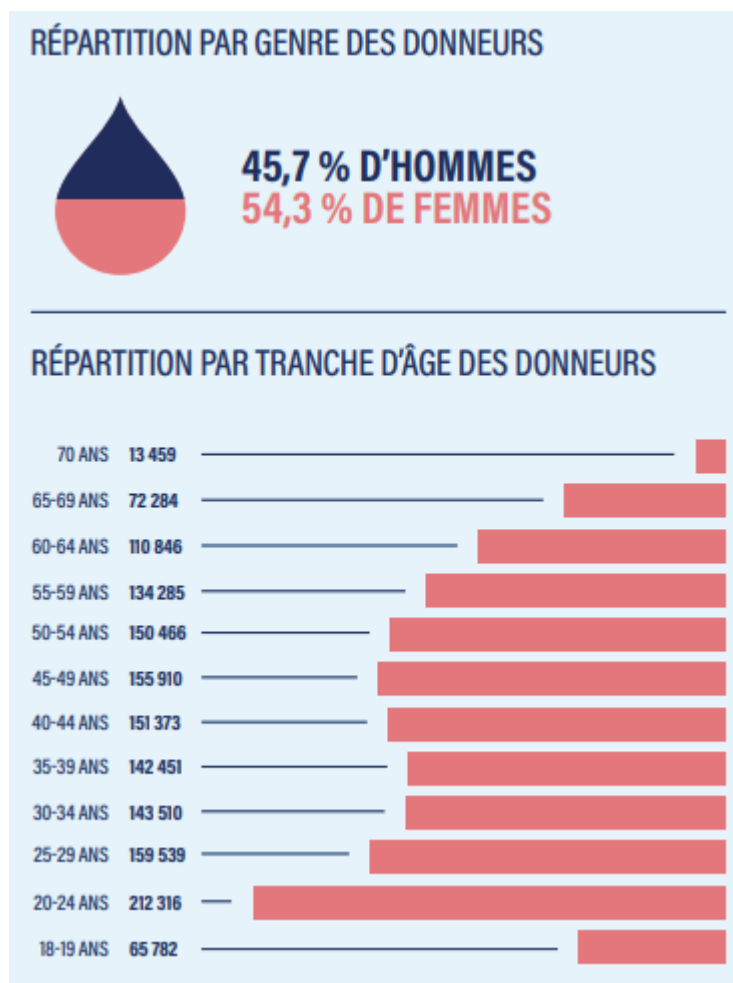
Francouzským odborným monopolním garantem pro dárcovství krve a plazmy je Etablissement Français du Sang⁷⁶. Darování krve, plazmy i krevních destiček je ve Francii dobrovolné a bezplatné. Věkový limit pro dárce krve je mezi 18 až 70 lety, váha nad 50 kilogramů. Je možné darovat až 6× ročně pro muže a až 4× pro ženy. V roce 2021 měla Francie 1 512 221 dárců, což je o více než 3% úbytek oproti roku 2020. Z 2 760 tisíc odběrů bylo cca 260 tisíc odběrů plazmy, 90 tis odběrů krevních

⁷⁴ <https://www.nik.gov.pl/en/news/polish-transplantology-in-crisis.html>

⁷⁵ <https://www.nik.gov.pl/en/news/polish-transplantology-in-crisis.html>

⁷⁶ <https://www.efs.sante.fr/>

destiček a 2 410 tisíc odběrů plné krve. Následující grafy ukazují sociodemografické charakteristiky dárců.

Graf 13. Dárci dle pohlaví (d'hommes/muži, de femmes/ženy) a dle věku (ans/roků)⁷⁷

Plazma

Plazmu lze ve Francii darovat jen dobrovolně a bezplatně, pro dárce platí stejné podmínky jako pro dárce plné krve. Plazmu lze odebírat výhradně ve státních centrech (graf 3), Francie je závislá na zahraničních dárcích plazmy, kromě 4 evropských zemí i na plazmě odebrané ve Spojených státech amerických. Francie má ale svou továrnu pro frakcionaci plazmy, Laboratoire Français du Fractionnement et des Biotechnologies (LFB)⁷⁸. S cílem snížit tuto závislost na 50 % zahájila Establishment v roce 2021 plán plazmy pro rok 2026 s cílem produkce 1,4 milionu litrů ročně, Plán Plasma 2026.⁷⁹

⁷⁷ https://www.efs.sante.fr/sites/instit/files/2022-09/Rapport%20d%27activit%C3%A9_EFS_2021_WEB.pdf

⁷⁸ <https://europeanbloodalliance.eu/country/france/>

⁷⁹ https://www.efs.sante.fr/sites/instit/files/2022-09/Rapport%20d%27activit%C3%A9_EFS_2021_WEB.pdf

Krvetvorné buňky (kostní dřeň)

Francie je člen WMDA (World Marrow Donors Associations). Dle této společnosti musí být darování krvetvorných buněk bezplatné, náklady platí zdravotní pojišťovny. Dárce dostane jen cestovní náhrady, popřípadě ušlý zisk. Podmínky se daří dodržovat.

Gamety, embrya

Ve Francii je povoleno dárcovství spermií, vajíček i embryí, ale pouze ve státních klinikách. Stejně jako u krve, plazmy, kostní dřeně a orgánů je dárcovství bezplatné, kompenzují se jen doložené náklady např. typu doprava⁸⁰. Dárců gamet a embryí je proto ve Francii obrovský nedostatek, Francouzi jezdí za asistovanou reprodukcí s darovanými gametami do zahraničí. Dárcovství gamet bylo do roku 2021 ve Francii anonymní, je odhadováno, že asi 70 tisíc dětí je narozeno díky darovaným spermiím, ale neví o tom.⁸¹ Nový bioetický zákon přijatý v roce 2021 anonymitu zrušil, dítě bude mít ve svých 18 letech přístup k identifikujícím údajům o dárci/dárcích⁸². Ovšem vzhledem k tomu, že Francouzi jezdí za léčbou do zahraničí, není jasné, jak bude zákon v praxi naplňován.

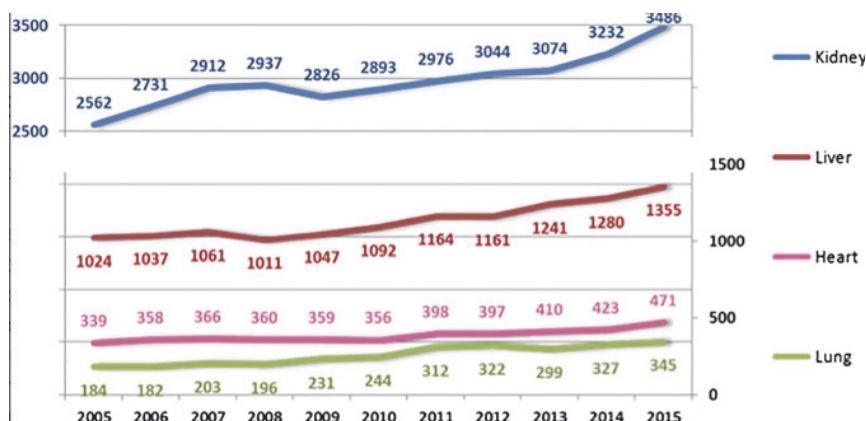
Orgány

Francie je jedním z transplantačních pionýrů, v roce 2013 měla 116 transplantačních center. V absolutních číslech měla Francie v roce 2014 nejvyšší objem transplantací v Evropě a celosvětově se umístila na třetím místě za Spojenými státy americkými a Brazílií. Nicméně počet čekatelů je stále dvojnásobný oproti počtu dárců. Transplantační program je řízen Národní transplantační agenturou, Agence de la Biomédecine. Podobně jako v ČR mají i ve Francii systém opt-out (od 2017), kdy se předpokládá souhlas s posmrtným darováním orgánu a ti, co s tím nesouhlasí, se sami musí přihlásit do registru. V roce 2017 bylo v registru kolem 140 000 osob.

⁸⁰ <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F24586?lang=en>

⁸¹ <http://donoroffspring.eu/country-reports/france/>

⁸² https://www.cairn-int.info/article-E_POPSOC_593_0001--assisted-human-reproduction-outside-the.htm

Graf 14. Dárčovství orgánů ve Francii v letech 2005–2015

Pokud jde o živé dárce, od roku 2011 mohou darovat jedinci, kteří mají s příjemcem „úzký a stabilní“ vztah po dobu alespoň 2 let a je povoleno darování párových ledvin. Dárčovství od živých dárců nyní představuje 16 % všech transplantací ledvin. Každý potenciální živý dárce musí být schválen komisí, která potvrdí nepřítomnost donucení, potvrdí lékařskou a psychosociální vhodnost a zajistí, že dárce je důkladně informován o rizicích a přínosech a zároveň rozumí důsledkům léčby. Vztah mezi dárce a příjemcem navíc musí být potvrzen soudcem.⁸³

Dárčovství orgánů je aktem štědrosti a solidarity, který je zcela zdarma. Zákon zakazuje jakoukoli odměnu za tento dar. Jméno zemřelého dárce nelze sdělit příjemci a naopak. Rodina dárce však může být na požádání informována o odebraných orgánech a tkáních a o výsledcích transplantací.⁸⁴

Švýcarsko

Krev

Dárce musí být ve věku 18–60 let. Pokud se jedná o opakované darování, pak ve věku do 75 let. Minimální hmotnost dárce musí být 50 kg.⁸⁵ Na rozdíl od jiných států je od roku 2017 umožněno, aby krev darovaly rovněž osoby homosexuální orientace, ale musí mít sexuální abstinenci alespoň 12 měsíců.⁸⁶ Za darování krve nelze ve Švýcarsku obdržet finanční odměnu, ale je možnost získání symbolického daru, a to za situace, kdy osoba nasbírá určité množství bodů (poukazy na určité

⁸³ https://journals.lww.com/transplantjournal/Fulltext/2017/03000/Organ_Transplantation_in_France.1.aspx

⁸⁴ <https://www.agence-biomedecine.fr/Donation-procurement-and?lang=fr>

⁸⁵ *Darf ich Blutspenden?* [online]. Interregionale Blutspende SRK AG [cit. 19. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.ichspendeblood.ch/blutspenden/darf-ich-blutspenden.html>

⁸⁶ *Homosexuelle dürfen neu Blut spenden* [online]. SWI swissinfo.ch [cit. 19. 11. 2021]. Dostupné z: https://www.swissinfo.ch/ger/bluttransfusionen_homosexuelle-duerfen-neu-blutspenden/42924928

produkty či služby – poměrně široká nabídka).⁸⁷ V propagaci se lze setkat zejména s apelem na solidaritu a pomoc druhým. V tomto kontextu jsou dostupné různé formy propagace, a to zejména ze strany sdružující organizace a jejich součástí. Opomenout nelze ani již uvedené věcné dary, které jsou pravidelným dárcům (bodový systém) nabízeny. Významnou roli hraje také internet a sociální sítě.

Obr. 4. Kampaň získávající dárce krve

Plazma

Před darováním plazmy musí člověk aspoň jednou darovat plnou krev. Pro dárce plazmy platí ve Švýcarsku stejné podmínky jako pro dárce krve, tedy musí být plnoletí, při prvodárcovství do 60 let. Darovat plazmu lze maximálně 25× za rok, upřednostňovaní jsou muži skupiny AB.⁸⁸ Dárcovství plazmy je ve Švýcarsku bezplatné, pro kompenzace platí stejné podmínky jako při darování krve.

Krvetvorné buňky (kostní dřeň)

Švýcarsko je člen WMDA (World Marrow Donors Associations). Dle této společnosti musí být darování krvetvorných buněk bezplatné, náklady platí zdravotní pojišťovny. Dárce dostane jen cestovní náhrady, popřípadě ušlý zisk. Podmínky se daří dodržovat.

Gamety, embrya

Od ledna 2001 upravuje federální zákon o lékařsky asistované reprodukci (FMedG) a Nařízení o reprodukční medicíně (FMedV) rámcové podmínky pro umělou reprodukci ve Švýcarsku. Podle článku 4 je darování vajíček zákonem zakázáno. Na podzim 2022 ale Rada států odsouhlasila návrh na zrušení tohoto zákazu. Autorům této publikace se nepodařilo dohledat, jak tato iniciativa pokračuje.

Ve Švýcarsku je možné darovat spermie, příjemcem může být pouze manželský heterosexuální pár. Otcem je „pacient“, nikoliv dárce. Po dosažení zletilosti mohou děti získat informace o dárci spermatu, ale musí o to samy požádat (u Bundesamt

⁸⁷ Přehled konkrétních darů a hranic bodů viz <https://geschenke.ichspendeblut.ch/>

⁸⁸ <https://www.netdokter.ch/therapien/bluttransfusion/plasma-spenden/>

für Zivilstandswesen)⁸⁹. Do té doby je anonymita dárců chráněna zákonem, i když dostupné genetické testy a sociální sítě tuto anonymitu výrazně oslabují. Jeden dárce může zplodit maximálně osm dětí. Dárce může darovat sperma pouze v jednom centru.⁹⁰

Darování musí být ze zákona bezplatné. Obchod s pohlavními buňkami je podle švýcarského práva zakázán a trestán. Na druhou stranu může být dárcům poskytována náhrada nákladů, které jsou s darováním spojeny⁹¹. Řádově se jedná o 100 až 200 franků za jedno sezení (ejakulát), popř. o paušální částku ve výši 1 500 až 3 000 franků.^{92, 93} Proto se v nabídce jednotlivých reprodukčních zařízení setkáme s důrazem na solidaritu a pomoc druhým. Současně je však uvedena ona možnost odškodnění za vynaložený čas apod.

Orgány

Ve Švýcarsku je darování orgánu živými dárci zákonem umožněno, avšak pouze za určitých podmínek, a to akreditovanými zařízeními. Stejně jako v jiných státech je podmínkou učinění informovaného a dobrovolného souhlasu s provedením zákroku a jeho možnými důsledky/riziky. Podrobnosti jsou stanoveny rovněž v souvisejícím (prováděcím) právním předpisu. Darování není možné zejména za předpokladu, že by tomu bránily zdravotní či psychické překážky (ohrožení života), a to bez ohledu na to, jestli s tím dárce souhlasil. Souhlas k darování orgánu může učinit pouze osoba, která je plně svéprávná a plnoletá (jsou stanoveny přísné výjimky, ale pouze ohledně obnovitelných tkání a buněk). Horní věková hranice není stanovena.⁹⁴ Nejčastěji dochází k darování orgánu v rámci rodinných vztahů. Může se však jednat rovněž o jiný typ emocionálního vztahu nebo důvody altruistického charakteru (bez osobní vazby). V posledním z uvedených případů je orgán přidělován příjemci prostřednictvím národní agentury.

S ohledem na skutečnost, že darování nesmí být vyjma náhrady vzniklých nákladů finančně odměňováno, zaměřují se jednotlivé způsoby propagace na aspekt pomoci a solidarity. Zdůrazňována je možná pomoc blízkým osobám nebo obecně záchrana života jiné osoby. Za tímto účelem jsou kromě propagačních plakátů používána také různá videa. Jejich účel je nejen informační, ale částečně také motivační (osobní hodnocení).

⁸⁹ <https://www.bag.admin.ch/bag/de/home/zahlen-und-statistiken/zahlen-fakten-zu-fortpflanzungsmedizin/kinder-aus-samenspende.html>

⁹⁰ <https://www.fertisuisse-samenspende.ch/>

⁹¹ <https://www.nek-cne.admin.ch/inhalte/Themen/Stellungnahmen/NEK-stellungnahme-DE-2020.pdf>

⁹² Jiné údaje uvádějí až 275 EUR za jedno darování. Viz *Vergütung von Samenspenden in Europa* [online]. fernarzt.com [cit. 19. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.fernarzt.com/wissen/studien/verguetung-von-samenspenden/>

⁹³ *Samenspende* [online]. Nationale Ethikkommission im Bereich der Humanmedizin NEK, s. 15 [cit. 19. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.nek-cne.admin.ch/inhalte/Themen/Stellungnahmen/NEK-stellungnahme-DE-2020.pdf>

⁹⁴ Nejstarší osoba byla dokonce ve věku 80 let. Viz *Schweizer Lebendspenderbroschüre: Wichtige Aspekte zur Nierenlebendspende* [online]. Schweizer Lebendspender-Gesundheitsregister SOL-DHR, s. 6–7 [cit. 17. 11. 2021]. Dostupné z: http://www.living-donor-care.ch/media/Broschuere/Lebendspenderbroschuere_DE.pdf